

Рајко Петровић*

Институт за европске студије

ИНСТИТУЦИОНАЛНА РЕШЕЊА ЗА ПРЕВАЗИЛАЖЕЊЕ МЕЂУНАЦИОНАЛНИХ ТЕНЗИЈА У ЦРНОЈ ГОРИ

Сажетак

Црна Гора, иако спада у мале државе по величини и броју становника, је мултинационална држава. Поред најбројније црногорске нације, у Црној Гори живи значајан број припадника српске, а затим и бошњачке и албанске нације. Постојећи облик државног уређења Црне Горе као унитарне републике у коме нема места националном (колективном) принципу расподеле власти и учешћа у јавној администрацији, већ се све своди на грађански принцип не одражава реално стање и потребе свих нација у њој. Предмет овог истраживања јесу институционалне могућности за превазилажење постојећих међунационалних тензија у Црној Гори. Циљ рада је да најпре објасни постојећи уставно–политички систем Црне Горе, затим да анализира интересе и главне захтеве различитих нација у њој, те да укаже на могућа решења која би била прихватљива за све стране, попут признања конститутивности одређеним или свим нацијама, увођења дводомне скупштине, стварања аутономних покрајина или пак федерализације земље. Резултати овог истраживачког рада указују на то да је Црна Гора, с обзиром на њен мултинационални карактер, дугорочно неодржива као унитарна држава заснована на искључиво грађанском принципу, где закључујемо да искуства сличних земаља представљају релевантан показатељ да су и Црној Гори потребне темељне уставне и институционалне реформе. У раду ћемо се користити методом студије случаја, историјском методом и методом компаративне анализе.

* rajko.petrovic@ies.rs

Кључне речи: Црна Гора, устав, институције, конститутивност, консоцијативност, федерализација, међунационалне тензије.

УВОД

Црна Гора се неретко у теорији, али и у пракси не доживљава као мултикултурно друштво у коме је потребно штитити и афирмисати различитости, већ пре као грађанска земља у чијем уставу је било много битније истаћи њен, примера ради, еколошки карактер. Из угла теорије националне државе, Црну Гору је данас теже проматрати него икада. Богату историју, као и материјално, културно и духовно наслеђе на простору данашње Црне Горе присвајају многе нације и државе, што има превасходно политичку позадину. Црна Гора као држава званично постоји од Берлинског конгреса 1878. године када је стекла међународно признање. У периоду османске окупације тешко је говорити о постојању самосталне државе у правом смислу речи, премда је Црна Гора имала одређени степен аутономије у Османском царству јер њени поједини делови, односно племена нису плаћала порез Порти. Доласком династије Петровић–Његош на власт на Цетињу крајем 17. века Црна Гора је постала теократска држава (све до књаза Данила) која је имала неспоран српски и православни карактер. Од тада па све до 1918. године Црна Гора је настојала да се припоји, односно уједини са Србијом, јер је династија Петровић–Његош сматрала да сви Срби на Балкану треба да се ослободе од различитих окупатора и уједине у јединствену српску државу (Лазаревић 2013, 69–70). Не улазећи у неспорно српски карактер црногорске државе до краја Првог светског рата, треба истаћи да је добровољном одлуком Подгоричке скупштине крајем 1918. године она ушла у састав Србије. Божићни устанак 1919. године био је унутарсрпски династички окршај бјелаша (присталица династије Карађорђевића) и зеленаша (присталица династије Петровић–Његош), а не сукоб српске и црногорске нације (Стаматовић 2007, 119–139). Тек касније радом фашистичког и комунистичког фактора ствара се клица црногорске нације и почиње њено јасно диференцирање од српске.

Након готово једновековног југословенског искуства, Црна Гора је обновила своју самосталност 2006. године након што се 55,5% изашлих грађана на крајње сумњивом референдуму о независности изјаснило за излазак из државне заједнице са Србијом (Раковић 2017, 72–73). Треба, међутим, напоменути да у политичком, идентитетском и сваком другом смислу Црна Гора од 2006. године до данас, сем што покрива приближно исту територију Црне Горе пре 1918. године на којој живе потомци тадашњих становника те земље, са том Црном Гором нема никакве додирне тачке и то је суштински важан податак за анализу савремених међунационалних тензија у њој.

УСТАВНО–ПОЛИТИЧКИ СИСТЕМ ЦРНЕ ГОРЕ

Према Уставу Црне Горе из 2007. године она је дефинисана као независна и суверена држава републиканског облика владавине, те као грађанска и демократска земља, без експлицитног навођења који народ(и) се сматра(ју) већинским, а који мањинским. Сувереност припада грађанима који имају црногорско држављанство, а власт је подељена на законодавну, извршну и судску. Законодавна власт припада Скупштини Црне Горе, извршна власт Влади Црне Горе, а Уставом је одређено да земљу представља председник Црне Горе (Ustav Crne Gore 2007). Скупштина доноси устав, законе, буџет, бира и разрешава председника и чланове Владе, те има надзорну улогу у бројним областима. Скупштину чини 81 посланик који се бирају на слободним изборима по пропорционалном изборном систему и чији мандат траје 4 године (Ustav Crne Gore 2007). Влада Црне Горе води унутрашњу и спољну политику земље, извршава законе, закључује међународне уговоре, предлаже буџет, развојни план и стратегију безбедности и врши друге функције. Влада се састоји од председника Владе, потпредседника и министара које бира Скупштина Црне Горе пред којом су одговорни за свој рад (Ustav Crne Gore 2007). Председник Црне Горе представља исту у земљи и иностранству, врховни је командант војске, проглашава законе указом, расписује парламентарне изборе, предлаже Скупштини мандатара за састав Владе и др. Мандат

председника, који се бира на непосредним изборима које расписује председник Скупштине, траје пет година, где исто лице може бити председник државе максимално два пута. У случају престанка мандата, функцију председника до избора новог обавља председник Скупштине (Ustav Crne Gore 2007).

Устав гарантује права и слободе припадницима мањинских националних заједница, шрема оне нису таксативно наведене. Ту, између осталог, спадају: право на очување и изражавање националне посебности; употреба и јавно истицање националних симбола; јавна употреба сопственог језика и писма; оснивање сопствених удружења која би држава финансијски помагала; аутентична заступљеност у Скупштини Црне Горе и скупштинама градова и општина у складу са принципом афирмативне акције; право на сразмерну заступљеност у органима државне власти, јавним службама и органима власти локалних самоуправа у којима дата национална мањина чини значајан део становништва; право на информисање на сопственом језику итд. (Ustav Crne Gore 2007). Веома је занимљив члан 80. Устава којим се изричито забрањује насилна асимилација припадника мањинских народа и националних заједница и изриче обавеза државе да исте од насилне асимилације заштити (Ustav Crne Gore 2007). Службени језик у Црној Гори је црногорски, где су латинично и ћирилично писмо у равноправној употреби, а предвиђена је и службена употреба српског, босанског, албанског и хрватског језика. Црна Гора је дефинисана као секуларна држава у којој су верске заједнице одвојене од државе, а које су равноправне и слободне у вршењу својих обреда и послова (Ustav Crne Gore 2007).

Црна Гора је, према облику државног уређења, унитарна држава. У административном смислу је подељена на главни град Подгорицу, престоницу Цетиње и 23 општине. Она, дакле, нема управне округе, области, регионе, департмане, нити било који виши облик локалне самоуправе од општине, односно града. Занимљив је део Устава који говори о односу Црне Горе са другим државама и међународним организацијама. Када је реч о приступању Црне Горе у Европску унију, јасно је назначено да ће о начину приступања одлучивати Скупштина Црне Горе. Истовремено је забрањено

ступање Црне Горе у савез са другом државом уколико би то водило ка губитку њене независности и пуног међународног субјективитета (Ustave Crne Gore 2007).

НАЦИЈЕ У САВРЕМЕНОЈ ЦРНОЈ ГОРИ И ЊИХОВИ НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕСИ

ЦРНОГОРСКА НАЦИЈА: НАЦИЈА У ИЗГРАДЊИ

За разлику од вишевековног периода када је одредница Црногорац имала географски (регионални) и поданички карактер (у смислу имања држављанства Црне Горе), данас је она вишезначна. Док се део данашњих становника Црне Горе сматра Црногорцима у регионалном, односно завичајном смислу, други део се сматра националним Црногорцима, где међу њима постоји претежно подела на оне који сматрају да су национални Црногорци српског етничког порекла и оне који сматрају да су национални Црногорци црногорског етничког порекла. Без претензија да нечији идентитет негирамо, јер је он ствар личног избора и уверења појединца, морамо се укратко осврнути на теорију о нацији. Постоје две врсте нација – етничке и политичке. Етничке су оне које се темеље на заједничком и специфичном етничком пореклу, језику, обичајима и култури. Политичке, са друге стране, су оне које су настале добровољним удруживањем у одређену политичку заједницу и заснивају се преваходно на поштовању заједнички утврђених устава, закона и других правила понашања, те поседовању заједничког држављанства (Raguch 2018, 107–124). Црногорска нација је, сходно томе, политичка нација која је настала од дела припадника српског етничког корпуса. Говорити о постојању црногорске нације у средњем веку у форми зетске, односно дукљанске нације или пак о црногорској нацији у време династије Петровић–Његоша је историјски неутемељено и представља плод савремених политичких настојања на том простору, а не резултат научно засноване анализе. Без обзира на то што је још књаз Данило I Петровић–Његош радио на превођењу Старохерцеговаца, Куча, Брђана и других у црногорске поданике (Петровић 2011, 9–21), не може се говорити о процесу стварања црногорске нације у то доба. Са друге стране, зачеци

црногорске нације јављају се 1920-их, она се уобличава 1940-их, док се интензивно и уз државну потпору развија од 1990. године до данас. Године 1925. настаје Црногорска странка као политичка фракција зеленашког покрета која се залагала за федерализацију Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца и заговарала је идеологију црногорства, премда није постојала јасна визија међу њеним припадницима да ли је реч о регионалној или националној идеји (Vujić 1981). У теоријском смислу концепт црногорске нације у својим списима развијају Савић Марковић Штедимлија (Štedimlija 1937) и Секула Дрљевић (Дрљевић 1926). У међувремену се Комунистичка партија Југославије, уз подршку Коминтерне, залагала за признање црногорске нације, где је најватренији заговорник исте био Милован Ђилас. Претварањем Црне Горе у федералну јединицу СФРЈ црногорска нација је формално–правно озваничена 1945. године, где је историчару Јагошу Јовановићу додељена улога теоријског уобличавања наводне црногорске националне историје (Јовановић 1948). Иако је концепт црногорске нације подразумевао диференцирање од српске, комунисти нису приступили изградњи тзв. црногорског језика, нити промени традиционалне народне заставе у виду црвено– плаво–беле тробојке.

Деловањем најпре Либералног савеза Црне Горе Славка Перовића од 1990. године, а потом и Демократске партије социјалиста (ДПС) од 1997. године под вођством Мила Ђукановића, развој црногорске нације са изразито антисрпским одликама постаје државни пројекат који је кулминирао у периоду од стицања независности Црне Горе 2006. до данас. Створени су потпуно нови државни симболи – застава и грб, док је за химну узета песма „Ој свијетла мајска зоро“ са стиховима фашисте Секуле Дрљевића. Српски језик је најпре 2006. године преименован у матерњи, да би 2007. године тзв. црногорски језик био уврштен у Устав Црне Горе под тим именом, а потом 2011. и званично створен, иако у светским оквирима још није признат као посебан језик. На пољу историјског, културног и духовног наслеђа власт је уз помоћ система образовања и државних медија приступила инжењерингу и фалсификовању, негирајући његов српски карактер кроз историју на том простору. У

политичком смислу, припадници црногорске нације и њена политичка и друштвена елита имају отворено непријатељски став не само према суседној Србији (сматрајући сваки вид бриге Србије као матице српског народа према његовим припадницима у Црној Гори актом мешања у унутрашња питања те земље), већ и према српском народу у Црној Гори, сматрајући га антидржавним и страним елементом идући до те мере да му прети отвореним протеривањем. Посебну су на удару четири епархије Српске православне цркве (СПЦ) на том простору (Милешевска, Будимљанско–никшићка, Захумско–херцеговачка и Црногорско–приморска), а које се означавају идеолозима великосрпског национализма и негаторима црногорске нације и државе (RTS 2020), док је држава истовремено (мада неуспешно) радила на стварању канонски непризнате тзв. Црногорске православне цркве. Поред тога што је Ђукановићева власт дискриминисала Србе у погледу запошљавања у јавној администрацији, учешћа у извршној власти на свим државним нивоима и крађи њиховог материјалног и културног наслеђа, покушај доношења Закона о слободи вероисповести крајем 2019. године био је отворено непријатељски чин према СПЦ са циљем њене елиминације из друштвеног живота Црне Горе (PTC 2020).

Да је циљ утемељивача црногорског национализма, а који ни до данас није напуштен, тзв. црногорчење Срба, односно свођење броја припадника српске нације на свега неколико процената у корист повећања броја припадника црногорске нације, јасно говори преглед пописа становништва у 20. и 21. веку. На попису у Књажевини Црној Гори 1909. године није било националног изјашњавања, јер се сматрало да су, сем нешто мало Албанаца, сви Срби.¹ Једино је вршен попис верске припадности (94,38% православних, остало муслимани) и језичке припадности (95% говорника српског језика) (Šarkinović 2003). И у Краљевини СХС, односно Краљевини Југославији није вршен попис по националној припадности, већ по језичкој 1921. (92,14% говорника

1 Тако је у уџбенику „Земљопис“ аутора Ђура Поповића и Јована Рогановића који је штампан 1911. године у државној штампарији на Цетињу стајало да у Црној Гори живе „све сами чисти и прави Срби, који говоре српскијем језиком“. Погледати у Поповић и Рогановић 2006.

српског и хрватског и 8,45% говорника албанског на територији данашње Црне Горе) (Општа државна статистика 1922), те по језичкој (94,42% српског хрватског словеначког и 5,03% арнаутског) и верској (75,74% православаца, 16,95% муслимана и 7,25% римокатолика) 1931. године (Opšta državna statistika 1931). Према комунистичком попису из 1948. године ситуација се драматично мења, јер се 90,67% грађана изјаснило националним Црногорцима, а свега 1,78% Србима (6.707), парадоксално мање од Албанаца и Хрвата (Novak 1954). Слични високи проценти припадника новонастале црногорске нације на уштрб броја Срба били су присутни и на комунистичким пописима 1953. (86,62% наспрам 3,3%) (Novak 1959), 1961. (81,37% наспрам 2,99%) (Grabeljšek et al. 1994a), 1971. (67,15% наспрам 7,46%) (Grabeljšek et al. 1994b), 1981. (68,54% наспрам 3,32%) (Grabeljšek et al. 1994c) и 1991. (61,86% наспрам 9,34%) (Radovanović 1995). Падом комунистичког репресивног режима национална структура Црне Горе се значајно мења, па је тако на попису 2003. године било 43,16% Црногораца и 31,99% Срба, где се јасно види да је значајан пораст броја Срба био обрнуто пропорционалан значајном паду броја Црногораца (Laković 2004). Нешто другачија ситуација била је на попису 2011. године – 44,98% Црногораца и 28,73% Срба (Zavod za statistiku Crne Gore 2011). Данас су Црногорци апсолутна већина у осам општина и градова (Жабљак, Мојковац, Шавник, Колашин, Никшић, Даниловград, Подгорица и Цетиње), а релативна већина у четири (Котор, Тиват, Будва и Бар).

СРПСКА НАЦИЈА: БОРБА ЗА ОПСТАНАК И ОЧУВАЊЕ ИДЕНТИТЕТА

Српски народ се у Црној Гори већ деценијама налази у специфичном положају. Иако је реч о народу који је вековима учествовао у изградњи ове државе и њеном ширењу, одбрани и ослобађању током низа ратова, данас су Срби у њој у крајње неповољном положају. Премда је према последњем попису из 2011. године у Црној Гори живело 178.110 Срба (28,73%), они нису ни конститутивни народ, нити им је признат статус националне мањине. Томе је, додуше, допринео и став дела српске јавности у Црној Гори, било да је реч о онима који мисле

да је недопустиво да буду проглашени за мањину у сопственој држави, било о онима који разлике између националних Срба и Црногораца виде као магловите или минималне. Иако је Уставом Црне Горе гарантована консоцијативност, број Срба у јавној администрацији је у огромној несразмери у односу на њихову бројност (Спутњик 2020). Дискриминаторну праксу незапошљавања Срба црногорско руководство је чак отворено и у фашистичком маниру правдало тиме да не могу запошљавати оне који потиру темеље црногорске државе. Фрапантно делује податак да од 1945. године до данас ниједан Србин у Црној Гори није обнашао функцију председника, премијера или председника скупштине те земље. Видели смо претходно како се кретао удео Срба у укупном броју становника Црне Горе у протеклих неколико деценија, што нас наводи на закључак да је над њима вршен тихи, али систематски етноцид и културоцид са дугорочним последицама. У идентитетском смислу, српска нација се не налази само под ударом црногорског националног идентитета, већ и тзв. дуалног идентитета (српско–црногорског, односно црногорско–српског). Иако је на попису 2011. године било тек 2.103 Срба–Црногораца и 1.833 Црногораца–Срба (Zavod za statistiku Crne Gore 2011), број говорника српског језика који нису национални Срби износи око 14,15%, док број припадника СПЦ који нису национални Срби износи чак око 43,34%, где јасно видимо да је дуални идентитет увелико у повоју. Срби су апсолутна већина у три општине (Пљевља, Плужине и Андријевица) и релативна већина у три (Бијело Поље, Беране и Херцег Нови). Упркос томе, те општине нису удружене ни у какву политичку, економску, културну или неку другу врсту аутономије.

У смислу политичке организације, Срби у Црној Гори нису јединствени. Постоје јасно профилисане српске политичке партије које се залажу за побољшање положаја српског народа у Црној Гори, као и оне које се залажу за целокупне политичке промене у земљи које би, између осталог, биле повољне и по Србе. Најзначајније српске партије су Нова српска демократија (НСД) Андрије Мандића и Демократска народна партија Црне Горе (ДНП ЦГ) Милана Кнежевића. Нова српска демократија има 9 од 81 посланика у

Скупштини Црне Горе, баштини политички конзервативизам и залаже се за конститутивност и консоцијативност српског народа (Програм Нове српске демократије (НСД) 2021). Иако ДНП ЦГ у свом називу нема српски префикс, нити се у свом програму залаже за побољшање положаја Срба или њихову консоцијативност, лидер странке се у јавним наступима залаже за такве идеје, декларисани је Србин, баш као и већина њеног руководства и бирача (Програм Демократске народне партије 2014). Ова партија броји 5 од 81 посланика. Демократски фронт (ДФ), најзначајнији део коалиције „За будућност Црне Горе“ са парламентарних избора 2020. године (освојила 27 мандата), просрпска је коалиција коју су 2012. године формирали НСД и Покрет за промјене (ПЗП) Небојше Медојевића, а којој су се касније придружиле и ДНП ЦГ, Демократска српска странка, Српска радикална странка и друге мање партије. Иако је у првим годинама деловања коалиција избегавала да се отворено бави горућим питањима за српски народ у Црној Гори, током литија (верских и политичких протеста против режима Мила Ђукановића крајем 2019. и током 2020. године), током изборне кампање 2020, а посебно након избора исте године се профилисала у политичку снагу која се отворено бори за српске националне интересе у Црној Гори, захтевајући системско побољшање положаја Срба (*Kurir* 2019). Премда за Демократску Црну Гору (ДЦГ) Алексе Бечића махом гласају Срби, ни на основу програмског садржаја, ни на основу јавних наступа њеног руководства не може се рећи да је реч о српској партији. На поменутим литијама и протестима против Ђукановићевог режима, који су у једном тренутку окупљали 1/3 грађана Црне Горе на улицама, доминирале су српске песме, српска кореографија и братске поруке упућене Србији. Иако српски народ још увек није материјализовао своју победу на августовским изборима 2020, јасно је да ју је доминантно он извојевао и да поседује огроман потенцијал да буде један од кључних политичких фактора у земљи. Српски политички захтеви у Црној Гори бивају све јаснији – конститутивност, консоцијативност, равноправност српског језика и побољшање односа између Црне Горе и Србије.

БОШЊАЧКА НАЦИЈА: ИЗМЕЂУ БОШЊАЧКОГ ИНТЕГРАЛИЗМА И ЦРНОГОРСКОГ ГРАЂАНИЗМА

Бошњаци као нација се под тим именом први пут јављају након Првог бошњачког конгреса у Сарајеву 1993. године. Пре тога, изјашњавали су се као Муслимани, муслимани, Југословени, а неки и као Срби исламске вере, с обзиром да је махом реч о становништву словенског етноса. Већина јужнословенског муслиманског живља и ван граница Босне и Херцеговине од тада постепено почиње да се изјашњава националним Бошњацима. Према попису из 2011. године у Црној Гори је живело 8,65% Бошњака (53.605), док је број говорника босанског језика битно мањи (5,33%). Значајан део муслиманског словенског живља се, међутим, на том попису изјаснио Муслиманима по националности – 20.537 лица, односно 3,31% (Zavod za statistiku Crne Gore 2011). Бошњаци су апсолутна већина у три општине (Рожаје, Плав и Петњица) и релативна већина у једној (Гусиње), а имају и значајан удео становништва у Пљевљима, Бијелом Пољу, Беранама, Бару и Улцињу.

Бошњаци су дуго времена уочи референдума 2006. године били подељени не само у неколико партија, већ и у идеолошком смислу. Један део се залагао за политику ДПС-а о независности Црне Горе и изградњи грађанске државе у којој би Бошњаци уживали сва гарантована права и слободе (чак је постојало и обећање о статусу конститутивности), док се други, који можемо назвати бошњачким интегралистичким (Бошњачки блок), оштро противио томе сматрајући да ће тако Бошњаци на северу Црне Горе остати одвојени од Бошњака у Рашкој области, односно на географском простору који они називају тзв. Санцаком (Танасковић 2020). Од 2006. године бошњачке гласове доминантно осваја Бошњачка странка, која је била део коалиционе власти у време премијера из редова ДПС-а Душка Марковића (један потпредседник и два министра), а која је на изборима 2020. године освојила 3,98% гласова (16.279), односно 3 мандата. Бошњачка странка се залаже за остваривање права Бошњака унутар црногорских граница, не подржава регионално повезивање санчачких Бошњака, баштини политички ислам, друштвени

конзервативизам и проевропске је оријентације. Странка је у међувремену одустала од захтева да Бошњаци добију статус конститутивног народа (Program Bošnjačke stranke 2015).

АЛБАНСКА НАЦИЈА – НЕСКРИВЕНИ САН О „ВЕЛИКОЈ АЛБАНИЈИ“?

Албанци су једино бројно несловенско становништво у Црној Гори. Према попису из 2011. године 4,91% становништва (30.439) чине Албанци, док је број говорника албанског језика још већи – 5,27%, односно 32.671 лица, што указује на то да се део етничких Албанаца изјашњавају као национални Црногорци (Zavod za statistiku Crne Gore 2011). Албанци су апсолутна већина у две општине, Улцињу и Тузима, а бројна су мањина у Гусињу (40,77%) и Плаву (18,88%). Албанци себе сматрају аутохтоним становништвом на датом простору, но када је реч о Албанцима у оквирима државе Црне Горе они први пут постају њени грађани тек од 1878. године, када је Црна Гора на Берлинском конгресу добила територијално проширење. Број Албанаца се повећао са додатним проширењима Црне Горе током Балканских ратова, када је Црна Гора добила, између осталог, и Метохију. У верском смислу, Албанци у Црној Гори су подељени на муслимане (73,6%) и римокатолике (26,4%) (Zavod za statistiku Crne Gore 2011).

Албанци су у политичком смислу организовани у две велике политичке партије – Албанску листу Ника Ђељошаја (*Nik Gjelošhaj*), која је на парламентарним изборима 2020. године освојила 1 мандат и коалицију „Једногласно“ Фатмира Ђеке (*Fatmir Gjeke*), која је такође освојила 1 мандат. Иако је лидер Уједињене реформске акције (УРА) Дритан Абазовић Албанац, ова партија није албанска национална и за њу гласају грађани различитих националности. Обе албанске партије се залажу за равноправност Албанаца у Црној Гори и за институционалну заштиту и побољшање њиховог положаја. Исто тако, обе подржавају тзв. независност Косова и активно сарађују са Албанцима из региона у остваривању, више или мање отворено, великоалбанских националних интереса. Ниједна од њих није прихватила да буде део нове владајуће скупштинске већине. За коалицију

„Једногласно“ неприхватљиво је да буду део власти чији делови Косово називају лажном државом истовремено сањајући о великосрпској Црној Гори, а лидер ове коалиције оптужује Српску православну цркву да жели да присвоји себи заједничке светиње свих грађана Црне Горе и да подрива темеље црногорске мултиетничности и мултиконфесионалности (*RTCG* 2020). Слично мишљење гаје и у Албанској листи, па је тако лидер Албанске алтернативе као дела те коалиције и председник општине Тузи Ник Ђељошај ове године отворено изјавио да ће настојати да та већински албанска општина постане део буџета Албаније и тзв. Косова (*Vijesti* 2021). Уколико погледамо расположење Албанаца у Улцињу и Тузима где су већина видећемо да они, упркос законским забранама, редовно истичу државну заставу Албаније на јавним местима, одбијајући притом да користе неку модификовану националну заставу која би се разликовала од албанске државне и поручујући да ће се, између осталог, ако треба борити и против великоцрногорског национализма (Краčković 2019).

ПРЕДЛОЗИ УСТАВНИХ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ РЕФОРМИ У ЦРНОЈ ГОРИ

Уколико анализирамо целокупну постојећу политичку, идентитетску, културолошку, верску и језичку подељеност Црне Горе лако ћемо доћи до закључка да је реч о класичном мултикултурном, мултиконфесионалном и мултиетничком друштву, где државно уређење одудара од тих чињеница. С обзиром да народи, односно формиране политичке нације које су данас присутне у Црној Гори имају дијаметрално супротне политичке интересе, као и погледе на прошлост, садашњост и будућност тог простора, оправдано је поставити питање опстанка државе у будућности уколико уставно–политички систем исте не буде скројен као резултат компромиса свих нација. Унитарна Црна Гора, која је начелно грађанска, по мери је Црногораца, делимично и Бошњака, али су Албанци њоме све незадовољнији, док су Срби у политичком и институционалном смислу потпуно маргинализовани и подвргнути тихој асимилацији, честим нападима на њихове световне и духовне прваке и

крајње неравноправно заступљени у расподели власти и моћи у односу на њихову бројност. Сходно претходно наведеном, те у складу са савременим европским искуствима када је реч о функционисању сложених држава, образложићемо неколико реформских корака путем којих би Црна Гора постала дугорочно стабилнија, функционалнија, праведнија и демократскија.

КОНСТИТУТИВНОСТ НАРОДА

Сматрамо да би Црногорци и Срби требали постати два конститутивна народа у Црној Гори, док би Бошњаке, Албанце, Муслимане, Хрвате, Роме и остале требало прогласити националним мањинама. Конститутивност, односно једнакоправност подразумева да су два народна уставом изједначена као равноравни чиниоци у процесу настанка, развоја и функционисања дате државе. Такав модел постоји у Босни и Херцеговини (Срби, Хрвати и Бошњаци) или Белгији (фламанска, валонска и немачка заједница). Према попису из 2011. године Црногорци и Срби су два убедљиво најбројнија народа у Црној Гори, а с обзиром на резултате избора 2020. године, предстојећи попис ће само потврдити такво стање (уз вероватан пораст Срба на неких 35–37%). Када је реч о националним мањинама, потребно је обезбедити им права и слободе гарантоване свим релевантним европским и међународним конвенцијама, као и одређени степен политичке, економске, културне и просветне аутономије у општинама у којима чине већину. У пракси би конститутивност народа значила да власт на државном нивоу мора обавезно бити подељена између црногорских и српских политичких репрезентата, уз сразмерно учешће националних мањина у њој. Тако би морао постојати паритет у броју српских и црногорских министара у влади, а Срби и Црногорци би се ротирали на функцијама председника и потпредседника државе, односно Владе Црне Горе. Подразумева се да би за овај, али и све остале реформске кораке које ћемо навести била потребна промена постојећег Устава Црне Горе или усвајање новог који би био потврђен било у скупштини, било путем референдума.

КОНСОЦИЈАТИВНОСТ НАРОДА

Далеко лакши, али битан корак у остваривању једнакоправности свих народа у Црној Гори јесте њихова консочијативност. Консоцијативност подразумева равноправну расподелу моћи и власти на свим државним и локалним нивоима, посебно када је реч о различитим државним институцијама и администрацији (попут школа, болница, јавних предузећа итд.) у складу са бројношћу датог народа. Дакле, потребно је како на државном, тако и на градским и општинским нивоима увести квоте које би биле резервисане за попуњавање од стране сваког народа сходно његовој заступљености у датој средини. Тако на пример, ако Срби чине $\frac{1}{4}$ становништва у Подгорици, они треба да имају приближан удео у градској администрацији и јавним предузећима. Исто треба да важи и за Црногорце у Беранама који тамо чине $\frac{1}{3}$ становништва, за Муслимане у Пљевљима којих је 11%, Бошњаке у Бијелом Пољу којих је 27% или Албанце у Плаву којих је 18%. Актуелна политика која негира консочијативни приступ је посебно погубна по Србе. Тако је од 43 функционерске позиције у градској управи Подгорице само на једној лице српске националности, док их од укупно 713 запослених у градским органима и службама има само 28 (*Политика* 2020). Према званичним информацијама из 2018. године у јавној управи Црне Горе било је запослено чак 82,1% Црногораца, а само 7% Срба, што довољно говори о њиховој неравноправности и постојећој дискриминаторној политици (*РТС* 2018).

ДВОДОМНИ ПАРЛАМЕНТ

Црна Гора треба да постојећу једнодомну скупштину трансформише у дводомни парламент. Он би се састојао из Дома грађана (Доњег дома) у коме би се бирали посланици са територије целе земље по пропорционалном изборном систему и природним прагом за националне мањине (као што се бирају посланици постојеће Скупштине Црне Горе) и Дома народа (Горњег дома), који би се састојао од политичких представника свих народа, а који би се бирали у

изборним јединицама скројеним на начин да у њима већину чине припадници одређене нације. Двodomни парламент је демократски стандард адекватне политичке репрезентације заснован на балансу између индивидуалних (грађанских) и колективних (етнонационалних) права присутан у свим сложеним државама – од Уједињеног Краљевства и Француске које су унитарне државе, преко Шпаније и Италије које су регионалне, до федералних земаља попут Белгије и Немачке. Дом народа Црне Горе био би место у коме би изабрани представници различитих народа могли да заступају њихове интересе. Зависно од тога да ли би Црна Гора била устројена као федерална, регионална или унитарна земља зависила би и овлашћења Горњег дома. У сваком случају, он би по природи ствари морао имати одређена законодавна овлашћења и надзорну и саветодавну улогу у раду извршне власти и јавне администрације.

РАВНОПРАВНА УПОТРЕБА ЈЕЗИКА И ПИСАМА

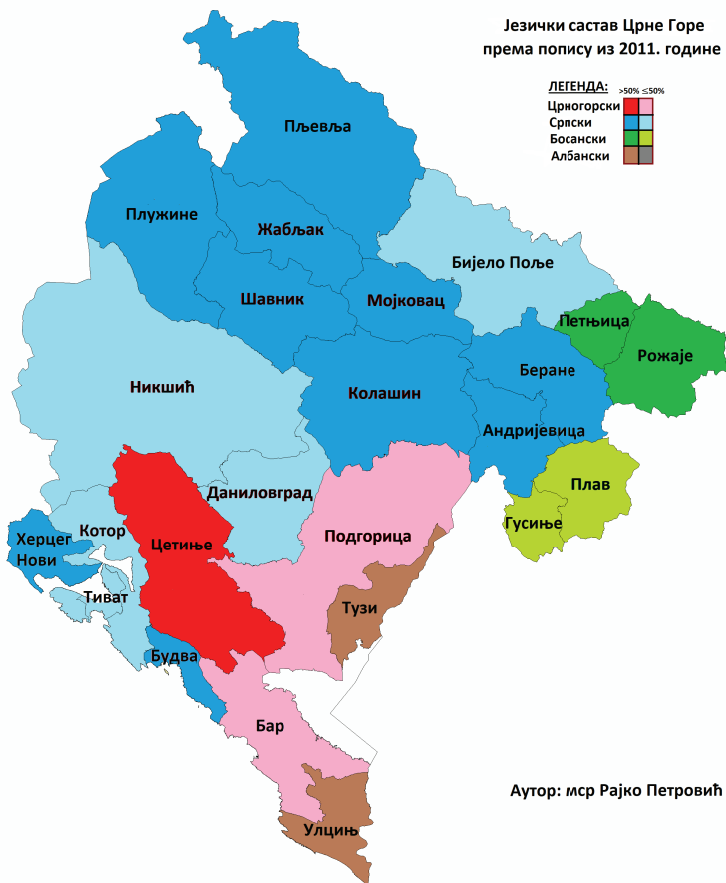
Постојећа уставна решења везана за употребу језика нису се показала функционалним. Иако је ћирилично писмо формално равноправно са латиничним, та одредба се у пракси никада није поштовала, баш као ни службена употреба других језика сем црногорског. У том смислу, а у складу са идејом о конститутивности српског и црногорског народа, српски језик треба да постане други службени језик у Црној Гори. То значи да сви називи институција и јавних установа, баш као и сва документа морају бити двојезични, односно написани и на ћириличном и на латиничном писму. У Црној Гори би се могао применити северномакедонски језички модел, где су албански² и македонски језици службени, док се у општинама у којима 20% или више становништва користи други језик као матерњи (српски, турски, ромски итд.) и он користи у службеној употреби. Сличан такав модел (са модификованим прагом од 15%) би се пресликао и на бошњачки и албански језик у Црној Гори као мањинске језике, где би бошњачки био један од

---

2 Албанци према попису из 2002. године чине 25,17% грађана Северне Македоније, што је мање од удела Срба у становништву Црне Горе.

званичних језика у општинама Петњица, Рожаје, Плав и Гусиње (евентуално и у Бијелом Пољу), а албански у Улцињу, Тузима, Плаву и Гусињу.

Слика 1. Језички састав Црне Горе по општинама према попису из 2011. године

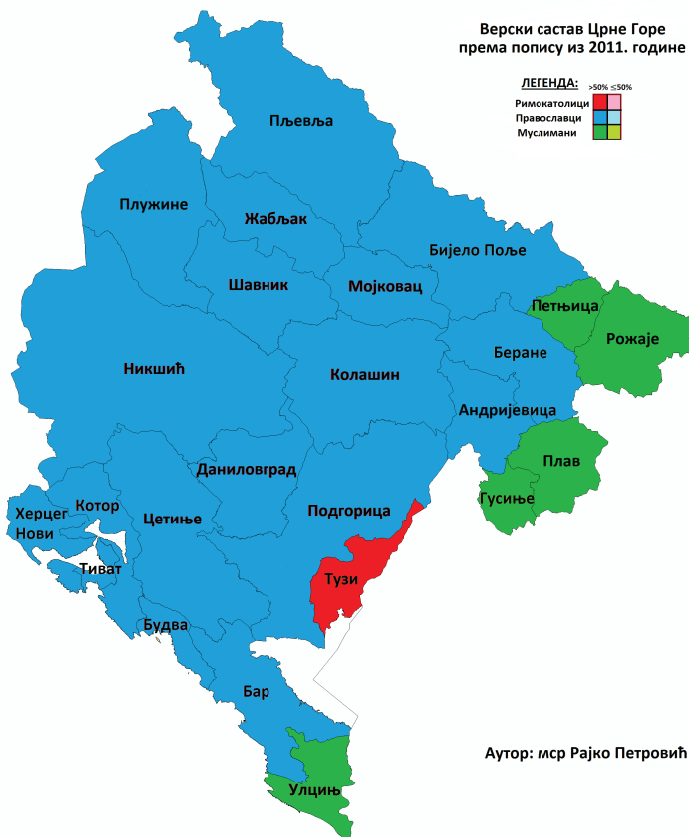
Извор: Обрада аутора

РАВНОПРАВНОСТ ВЕРСКИХ ЗАЈЕДНИЦА

С обзиром на свој мултиконфесионални карактер, где у њој живе припадници православне, исламске, римокатоличке и јеврејске вероисповести, Црна Гора треба да остане секуларна држава. Упркос томе што је у свом

настанку Црна Гора била теократска држава, а дуго времена идеолошки везана за духовност и институције Српске цркве (односно њених епархија и митрополија различитих назива), фаворизовати данас неку од верских заједница, макар и симболично, додатно би оптерећивало унутрашње односе. Оно што држава треба да уради јесте да гарантује равноправност свих верских заједница, као и слободу вероисповести свим грађанима. За разлику од темељних уговора које је са Светом столицом Црна Гора потписала 2011, а са Исламском заједницом у Црној Гори и Јеврејском заједницом у Црној Гори 2012. године (Суботић 2020, 13–14), Црна Гора тек треба да потпише темељни уговор са СПЦ. Колико је верско питање у Црној Гори важно сведочи податак да је управо покушај режима Мила Ђукановића да усвоји контроверзни Закон о слободи вероисповести на штету СПЦ изазвао верски и политички бунт верујућих православаца. Чињеница да је држава њиме покушала да присвоји све верске објекте саграђене од 1918. до данас, а за које верске заједнице не могу да докажу власништво (РТС 2019), говори у прилог томе да је главна жртва таквог приступа требала бити управо СПЦ, а на рачун канонски непризнате тзв. Црногорске православне цркве коју је Ђукановићев режим свих претходних година фаворизовао како би дестабилизовао утицај СПЦ. Не само да је Ђукановић годинама наглашавао да је СПЦ продужена рука Србије и непријатељ државности Црне Горе, већ и да је за довршетак независности потребно успоставити независну националну цркву (Суботић 2020, 12–13). Приметне су, међутим, позитивне промене у том смислу. Након што је нова скупштинска већина усвојила измењену верзију Закона о слободи вероисповести који не задире у црквену имовину, влада је најавила потписивање темељног уговора са СПЦ који ће уважити обостране интересе.

Слика 2. Верски састав по општинама Црне Горе према попису из 2011. године

Извор: Обрада аутора

ФЕДЕРАЛИЗАЦИЈА ЦРНЕ ГОРЕ КАО ДУГОРОЧНО РЕШЕЊЕ?

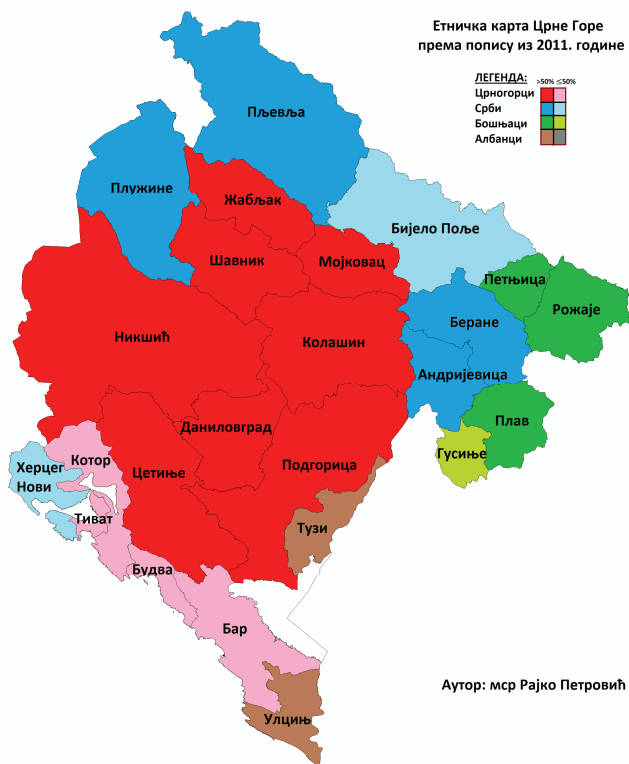
Велики број сложених земаља у којима живе различите етничке, верске или језичке групе уређене су као федералне државе. Тако федерацију као облик државног уређења у Европи срећемо у Немачкој, Русији, Белгији, Швајцарској и Босни и Херцеговини. Управо би федерализација могла бити темељно решење за постојеће политичке и друштвене проблеме у Црној Гори, посебно уколико би се, поред црногорских и српских, дугорочно рачунало и на интересе Албанаца и Бошњака.

Федерализована Црна Гора могла би бити компромисно решење за све стране. Црногорска политика жели унитарну државу и доминацију на њеном целокупном простору, али је то тешко оствариво због тога што су Црногорци тек релативна већина у држави, као и због чињенице да је Црна Гора окружена већим и снажнијим државама које имају политичке, економске и друге претензије на њеној територији. Тако Албанци увелико говоре о припајању делова Црне Горе тзв. Великој Албанији (Филиповић и Цветковић 2019, 118), док је хрватски екстремни десничари виде као тзв. Црвену Хрватску, односно историјску хрватску територију (Ђурковић 2010, 10). Иако Србија нема отворене претензије према Црној Гори као остали суседи, спремна је да подржи српски народ у њој на институционалан и сваки други начин, пружајући му пуну подршку да се избори за равноправност у њој. С обзиром да је црногорској политичкој елити примарни циљ очување државности и целовитости Црне Горе, федерализација исте би могла бити начелно прихватљиво решење у том смислу. Србима би федерализација одговарала јер би они у својој федералној јединици могли да остваре значајан степен политичке, економске, културне и просветне аутономије, а да притом одустану од потенцијалних сепесионистичких идеја у будућности као одговора на свој неравноправан положај. Исто важи и за Бошњаке, односно Албанце.

Поставља се питање броја федералних јединица и опсега њихових надлежности. Могућа су два решења. Прво, у коме би Црна Гора била асиметрична федерација, где би већински српске и већински црногорске општине чиниле две федералне јединице, док би већински бошњачке и албанске општине биле аутономне заједнице (бошњачка у оквиру српске, а албанска у оквиру црногорске федералне јединице). Друго, где би Црна Гора била симетрична федерација са српском, црногорском, албанском и бошњачком федералном јединицом. У оба модела Подгорица би била проглашена за дистрикт у коме би Срби и Црногорци били конститутивни народи. Када је реч о опсегу надлежности, федералне јединице би имале сопствене уставе (усаглашене са уставом државе), законодавну власт (једнодомну скупштину), извршну власт (председника и владу) и судску власт (федерални судови). Поседовале би широк низ аутономних надлежности (попут оних у области пољопривреде,

саобраћаја, просвете, културе, спорта, полиције, екологије и сл.), док би на Црну Гору биле пренете само основне надлежности (спољни послови, војска, туризам, здравство, заједничка валута, управљање јединственим тржиштем са слободним протоком робе, људи и капитала). Федералне јединице користиле би језике већинског становништва као једне од званичних и имале би сопствену заставу, грб и химну. Уколико би се применио модел са бошњачком и албанском аутономном заједницом, оне би имале нешто ограниченија овлашћења у односу на федералне јединице (статут уместо устава, висок степен културне и просветне аутономије, као и економску аутономију у складу са уставом дате федералне јединице и државе). Такав асиметрични однос срећемо у шпанској и италијанској регионалној држави, а које су по неким својим карактеристикама квазифедералне.

Слика 3. Етничка карта Црне Горе по општинама према попису из 2011. године

Извор: Обрада аутора

Из приложене етничке карте јасно је да би федералне јединице морале бити територијално дисконтинуиране, што не би био ограничавајући фактор с обзиром на гарантовану слободу кретања људи, робе и капитала на целој територији земље. Могуће би било и поделити неке општине на начин да се етничка распрострањеност адекватније територијално репрезентује (нпр. од западног дела Никшића направити већински српску општину или од источног дела Бијелог Поља направити већински бошњачку општину).

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

Црна Гора је данас мултиетничка, мултикултурна и мултиконфесионална држава која је оптерећена унутарполитичким тврђењима. Чињеница да национално обојени политички актери у њој, односно црногорска, српска, албанска и бошњачка елита имају различите погледе на прошлост, садашњост и будућност земље говори у прилог томе да постојећи модел унитарне грађанске државе који не препознаје етнонационални принцип поделе власти и моћи није дугорочно одржив. Постојећим стањем задовољна је искључиво црногорска националистичка опција која за циљ има доминацију на територији целе земље, превасходно кроз неутрализацију српског политичког фактора. Чињеница је да је српска страна далеко најнезадовољнија постојећим уређењем Црне Горе које никако не кореспондира са уделом Срба у укупном броју становника. Бошњачка и албанска страна су нешто задовољније, али и оне имају амбиције које превазилазе постојећи формат Црне Горе као државе, где је идеја тзв. Велике Албаније реална и опипљива претња. Уколико томе додамо и то да и хрватски десничари показују нескривене претензије на Црну Гору, јасно је да је у интересу свих, укључујући и Црногорце, трансформација земље у стабилнији и дугорочно функционалнији облик. У том смислу закључак овог рада јесте да Црну Гору у уставном и институционалном смислу треба уредити према искуствима других сложених друштава и држава, попут БиХ, Белгије, Швајцарске, Шпаније и Италије. Изнети предлози који се тичу конститутивности и консociјативности народа, увођења дводомног парламента, гарантовања

равноправности употребе језика и подједнаког третмана свих верских заједница, те потенцијалне федерализације Црне Горе нису у функцији њене дестабилизације и негирања њене државности већ, сасвим супротно, обезбеђивања услова за њен опстанак и миран развој.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Дрљевић, Секула. 1926. *Централизам или федерализам?*. Земун: Штампариија М. Млађана
- Ђурковић, Миша. 2010. „Како се конструишу нације: црногорски случај.“ *Социолошки преглед* 44(1): 3–36.
- Јовановић, Јагош. 1948. *Стварање црногорске државе и развој црногорске националности*. Цетиње: Народна књига
- Лазаревић, Велибор. 2013. „Два века од рођења Петра II Петровића Његоша (Небош српског романтизма).“ *Баитина* 34(1): 67–77.
- Општа државна статистика. 1922. *Дефинитивни резултати пописа становништва од 31. јануара 1921. године*. Сарајево: Државна штампариија
- Петровић, Илија. 2011. *Црногорска похара Куча*. Подгорица: Књижевна задруга Српског народног вијећа
- Политика*. 2020. „У Градској управи Подгорице од 43 функционера, само један Србин.“ 04. новембар 2020. <http://www.politika.rs/scc/clanak/466000/U-Gradskoj-upravi-Podgorice-od-43-funkcionera-samo-jedan-Srbin>.
- Поповић, Ђуро и Рогановић, Јован. 2006. *Земљопис Књажевине Црне Горе за ученике III разреда основне школе*. Београд: Глас јавности
- Програм Демократске народне партије. Демократска народна партија Црне Горе. 30 новембар 2014. <http://www.dnpcg.me/program/>.
- Програм Нове српске демократије (НСД). Нова српска демократија. <http://nova.org.me/stranica>.

php?id=2&tip=stranice.

Раковић, Александар. 2017. „Црна Гора од сецесије до НАТО пакта.” *Национални интерес* 28(1): 69–86.

РТС. 2018. „У јавној управи Црне Горе запослено свега седам одсто Срба.“ 26. јул 2018. <https://www.rts.rs/page/rts/ci/Dijaspora/story/1516/vesti/3212205/u-javnoj-upravi-crne-gore-zaposleno-svega-sedam-odsto-srba.html>.

РТС. 2019. „РТИЦГ: Ђукановић потписао Закон о слободи вероисповести.“ 28. децембар 2019. <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/3790851/rtcg-djukanovic-potpisao-zakon-o-slobodi-veroisповести.html>.

Спутњик. 2020. „Српски национални савет: Срби у Црној Гори угрожени и као мањински, и као релативно већински народ.” 27. октобар 2020. <https://rs.sputniknews.com/regioni/202010271123678012-srpski-nacionalni-savet-srbi-u-crnoj-gori-ugrozeni-i-kaomanjinski-i-kaorelativno-vecinski-narod/>.

Стаматовић, Александар. 2007. „Национални идентитет зеленаша и црногорских федералиста 1918-1941.” *Политичка ревија* 6(1): 119–139.

Суботић, Момчило. 2020. „Идентитетска питања Црне Горе.“ *Политичка ревија* 63(1): 11–48.

Танасковић, Дарко. 2020. „Танасковић: Монтенегро-Бошњаци се супротстављају свему што црногорски држављани српскенационалности виде као свој интерес.“ *Све о Српској*, 11. децембар 2020. <https://sveosrpskoj.com/komentari/tanaskovic-montenegro-bosnjaci-se-suprotstavljaju-svemu-sto-crnogorski-drzavljanisrpskenacionalnostividekao-svojinteres/>.

Филиповић, Марина и Цветковић, Владимир М. 2019. „Пројекат „Природне Албаније“ као претња територијалном интегритету Републике Србије.“ *Војно дело* 4(1): 114–125.

Grabeljšek, Dragana; Kosić-Kovačević, Maja; Damjanović, Slavenko; Grbić, Božo i Radenković, Snežana. 1994a. *Nacionalni sastav stanovništva FNR Jugoslavije: podaci po naseljima i opštinama. Knjiga 3*. Beograd:

Savremena administracija

- Grabeljšek, Dragana; Kosić-Kovačević, Maja; Damnjanović, Slavenko; Grbić, Božo i Radenković, Snežana. 1994b. *Nacionalni sastav stanovništva FNR Jugoslavije: podaci po naseljima i opštinama. Knjiga 2.* Beograd: Savremena administracija
- Grabeljšek, Dragana; Kosić-Kovačević, Maja; Damnjanović, Slavenko i Jovanović, Snežana. 1994c. *Nacionalni sastav stanovništva FNR Jugoslavije: podaci po naseljima i opštinama. Knjiga 1.* Beograd: Savremena administracija
- Kračković, Radomir. 2019. „Zastave se vijore - i proizvode nove sukobe u Crnoj Gori“, *Deutsche Welle*. 14. oktobar 2019. <https://www.dw.com/hr/zastave-se-vijore-i-proizvode-sukobe-u-crnoj-gori/a-50812676>.
- Kurir*. „DEMOKRATSKI FRONT TRAŽI IZMENE USTAVA CRNE GORE I REGULISANJE PRAVA SRBA: Trobojka da bude narodna zastava, a SRPSKI S L U Ž B E N I JEZIK!“ 18. septembar 2019. <https://www.kurir.rs/region/crna-gora/3323639/demokratski-front-trazi-izmene-ustava-crne-gore-i-regulisanje-prava-srba-trobojka-da-bude-narodna-zastava-a-srpski-sluzbeni-jezik>.
- Laković, Rajko. 2004. *Stanovništvo prema vjeroispovijesti, maternjem jeziku i nacionalna ili etnička pripadnost prema starosti i polu. Knjiga 3.* Podgorica: Zavod za statistiku Crne Gore
- Novak, Ante, ur. 1954. *Konačni rezultati popisa stanovništva od 15 marta 1948 godine.* Beograd: Savezni zavod za statistiku
- Novak, Ante, ur. 1959. *Popis stanovništva 1953.* Beograd: Savezni zavod za statistiku
- Opšta državna statistika. 1931. *Definitivni rezultati popisa stanovništva od 31. marta 1931. godine.* Beograd: Državna štamparija
- Paruch, Waldemar. 2018. “Between Political Nation and Ethnic-Cultural Nation: Nations in Central Europe in the 20th Century.” *Politeja* 57(6): 107–124.
- Program Bošnjačke stranke. 2015. Podgorica: Treći kongres

- Bošnjačke stranke. <https://www.bscg.me/dokumenti-bosnjacke-stranke/program-bosnjacke-stranke/>.
- PTC. 2020. „Ступио на снагу спорни закон у Црној Гори, данас молебан у Београду.“ 08. јануар 2020. <https://www.rts.rs/page/stories/ci/story/3/region/3801528/stupiona-snagu-sporni-zakon-o-slobodi-veroisповести.html>.
- Radovanović, S. D. 1995. „Etnička struktura i maternji jezik stanovništva.“ U *Stanovništvo i domaćinstva SR Jugoslavije prema popisu 1991. godine*, ur. S. Radovanović, Beograd: Savezni zavod za statistiku i Centar za demografska istraživanja I n s t i t u t a društvenih nauka
- RTCG. 2020. „Koalicija “Jednoglasno“ neće u novu vladu.“ 19. oktobar 2020. <http://www.rtcg.me/vijesti/politika/296524/koalicija-jednoglasno-neece-u-novu-vladu.html>.
- RTS. 2020. „Marković: SPC Prisivaja Crnu Goru i negira njenu nezavisnost.“ 21. maj 2020. <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/11/region/3961018/dusko-markovic-crkva-spc-polozaj-crna-gora.html>.
- Šarkinović, Hamdija. 2003. „Konfesionalni i nacionalni aspekt popisa stanovništva u Crnoj Gori 1909-2003.“ *Almanah* 23–24(1): 239–264.
- Štedimlija, Savić Marković. 1937. *Osnovi crnogorskog nacionalizma*. Zagreb: Politička biblioteka „Putovi“
- Ustav Crne Gore, „Službeni list Crne Gore“, br. 1/2007 i 38/2013 - Amandmani I-XVI
- Vijesti*. 2021. „Albanska alternativa: Ozbiljno ćemo razmisliti da Tuzi postanu dio budžeta Albanije i Kosova.“ 7. april 2021. <https://www.vijesti.me/vijesti/politika/527865/albanska-alternativa-ozbiljno-emo-razmisliti-datuzi-postanu-dio-budzeta-albanije-i-kosova>.
- Vujović, Dimitrije-Dimo. 1981. *Crnogorski federalisti, 1919-1929*. Podgorica: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti
- Zavod za statistiku Crne Gore. 2011. *Popis stanovništva*,

domaćinstava i stanova u Crnoj Gori 2011. godine. Podgorica: Zavod za statistiku Crne Gore

Rajko Petrovic

INSTITUTIONAL SOLUTIONS FOR OVERCOMING INTERETHNIC TENSIONS IN MONTENEGRO

Resume

Montenegro, although a small country in terms of size and population, is a multinational country. In addition to the most numerous Montenegrin nation, a significant number of members of the Serbian, and then the Bosniak and Albanian nations live in Montenegro. The current form of state organization of Montenegro as a unitary republic in which there is no place for the national (collective) principle of distribution of power and participation in public administration, but it all comes down to the civic principle and does not reflect the real situation and needs of all nations. The subject of this research is the institutional possibilities for overcoming the existing interethnic tensions in Montenegro. The aim of the paper is to first explain the existing constitutional and political system of Montenegro, then to analyze the interests and main demands of different nations in it, and to point out possible solutions that would be acceptable to all parties, such as recognizing the constitutionality of certain or all nations, bicameral parliament, the creation of autonomous provinces or the federalization of the country. The results of this research indicate that Montenegro, given its multinational character, is unsustainable in the long run as a unitary state based solely on the civic principle, where we conclude that the experiences of similar countries are a relevant indicator that Montenegro needs fundamental constitutional and institutional reforms. In this paper, we will use the case study method, the historical method and the method of comparative analysis.

Keywords: Montenegro, constitution, institutions, constitutivity, consociativity, federalization, interethnic tensions.

---

* Овај рад је примљен 08. априла 2021. године, а прихваћен на састанку Редакције 12. јула 2021. године.